

ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА КОРИСТУВАННЯ ПРИРОДНИМИ ОБ'ЄКТАМИ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НАРОДУ УКРАЇНИ

Мета. Метою статті є визначення видів адміністративно-правових відносин у сфері реалізації права користування природними об'єктами права власності народу України.

Методи. Методологію дослідження складають загальні та спеціальні методи наукового пізнання, включаючи системний, системно-структурний, класифікацій, порівняльно-правовий, аналіз та синтезу, дедукції та індукції та інші.

Результати. У першому розділі статті розглянуто наукові підходи до класифікації адміністративно-правових відносин як загальної категорії, запропоновані сьогодні українськими вченими. Зроблено висновки щодо доцільності використання критеріїв суб'єктного складу відносин та функцій публічного адміністрування.

У другому розділі статті розкрито основні підходи до диференціації адміністративно-правових відносин, визнані німецькою адміністративно-правовою доктриною. Наведено авторську точку зору щодо можливості використання критерію походження адміністративно-правових відносин.

У третьому розділі статті сформульовано авторське бачення класифікації адміністративно-правових відносин, які виникають у сфері реалізації права громадян на користування природними об'єктами права власності народу України.

Висновки. У висновках підсумовано, що адміністративно-правові відносини у сфері реалізації права громадян на користування природними об'єктами права власності народу України, як різновид адміністративно-правових відносин як більш загальної категорії, можна класифікувати за різноманітними критеріями, які виділяються у наукових джерелах. Однак, як показало дослідження, не усі із висвітлених у фаховій літературі з адміністративного права підходи є доцільними до використання та коректними. Зокрема, викликають зауваження певні точки зору щодо класифікацій, здійснюваних за критеріями способів захисту та функцій, виконуваних суб'єктами публічної адміністрації. Водночас, вивчення наукових поглядів з окресленого питання, обґрунтованих у вітчизняних та німецьких наукових працях, дозволило дійти висновку про можливість не обмежуватись існуючими класифікаціями та формулювати власні критерії та бачення диференціації адміністративно-правових відносин у сфері реалізації права громадян на користування природними об'єктами права власності народу України. У зв'язку з цим, запропоновано кілька основних способів класифікувати ці відносини, зокрема, за критеріями природних об'єктів, функцій публічного адміністрування та мети виникнення правовідносин, обрання яких зумовлено необхідністю ефективно розкрити основні особливості цих відносин із дотриманням логіки і правил здійснення класифікації. Отримані результати дослідження можуть слугувати базисом для подальших наукових розробок з окресленої проблематики.

Ключові слова: адміністративно-правові відносини, адміністративно-правове забезпечення, класифікація, види адміністративно-правових відносин, право на користування природними об'єктами права власності народу України, реалізація права громадян на користування природними об'єктами права власності народу України.

Віктор Брановицький,

кандидат економічних
наук, адвокат,
старший партнер
АО «КБ Партнерс»
orcid.org/0000-0002-4339-2214
vb@kbparkers.com.ua

1. Вступ

Право на користування природними об'єктами права власності народу України є одним з конституційних прав громадян, а отже завдання з його гарантування і забезпечення є одним з основних для держави. Однак, сьогодні це право, шляхи його реалізації, засади забезпечення та інші правові питання, пов'язані із ним, залишаються практично недослідженими, що зумовлено, насамперед, неналежним станом наукових розробок та нормативно-правового регулювання з питань визначення народу України самостійним суб'єктом права, зокрема права власності на природні об'єкти. Це обумовлює необхідність формулювання нової концепції реалізації права користування природними об'єктами права власності народу України та вивчення механізму його адміністративно-правового забезпечення. Цьому сприятиме дослідження можливості виокремлення інституту користування об'єктами права власності народу України в межах системи адміністративного права як правового утворення, що відповідає за дотримання права громадян на користування природними об'єктами права власності народу України та забезпечення його реалізації адміністративно-правовими засобами.

Реалізацію поставленої цілі необхідно розпочати і визначення належних даному правовому утворенню ознак, серед яких однією з головних є наявність власного предмета правового регулювання, достатньо широкого, для визначення його як інституту права, з характерною йому однорідністю суспільних відносин, що входять до нього. У цьому ракурсі, зауважимо, що сформульованому питанню ще не приділялась увага у наукових джерелах, що додатково підкреслює *актуальність і новизну* обраної проблематики.

З огляду на це, *метою статті* є визначення видів адміністративно-правових відносин у сфері реалізації права користування природними об'єктами права власності народу України. Для її досягнення було поставлено наступні *завдання*: 1) дослідити представлені у вітчизняних наукових джерелах підходи до класифікації адміністративно-правових відносин; 2) ознайомитись із основними підходами до їх класифікації, які висвітлюються у німецькій фаховій

літературі; 3) сформулювати власне бачення диференціації адміністративно-правових відносин, які виникають у сфері реалізації права користування природними об'єктами права власності народу України.

Методологію дослідження складають загальні та спеціальні методи наукового пізнання, включаючи системний, системно-структурний, класифікації, порівняльно-правовий, аналіз та синтезу, дедукції та індукції та інші, які дозволили послідовно й системно підійти до вивчення наукового матеріалу, дослідити наукові позиції вчених і положення нормативно-правових актів, сформулювати та обґрунтувати власну позицію з досліджуваної проблематики, відповідні висновки та пропозиції.

2. Класифікації, запропоновані вітчизняними вченими

Пристаючи до виконання поставлених завдань, зауважимо, що для сучасного стану розвитку науки адміністративного права в Україні властивий плюралізм наукових підходів до виділення критеріїв для класифікації та виокремлення певних різновидів адміністративно-правових відносин. Зокрема, вітчизняні вчені називають такі критерії, як сфера, характер і види публічного адміністрування, суб'єктний склад, підпорядкованість учасників правовідносин, їх кількість, функції публічного адміністрування, зміст владних повноважень, публічні цілі, зміст, обов'язки зобов'язаної особи тощо (Баштанник, Шумляєва, 2018, с. 18–19; Колпаков, 2013). З огляду на їх кількість, а також зважаючи на кількість підходів до класифікації за ними (маємо на увазі те, що за одним і тим самим критерієм різні автори підходять до класифікації неоднаковим чином) вважаємо за доцільне продемонструвати лише окремі з них з тим, щоб підкреслити розмаїття та багатоаспектність досліджуваних правовідносин і наголосити на можливості підійти до їх дослідження багатьма способами. Це, зі свого боку, стане вагомим аргументом (одним з) на користь обрання нами у цілях нашого дослідження певних критеріїв для класифікації, а також свідчитиме про те, що науковці не обмежені рамками запропонованих у літературі поглядів і владні виробляти власні підходи до диференціації цих відносин залежно від власної точки зору.

Так, у наукових працях адміністративно-правового спрямування підходять до визначення різновидів адміністративно-правових відносин, зокрема, наступним чином:

1) за функціями, які виконують суб'єкти публічної адміністрації, виділяють регулятивні (як-то задоволення запитів громадян чи організація роботи апарату суб'єктів публічної адміністрації) та правоохоронні (зокрема з приводу притягнення до адміністративної відповідальності) (Баштанник, Шумляєва, 2018, с. 18; Колпаков, 2013; Адміністративне право України (загальна частина), 2021, с. 107) правовідносини.

Такий підхід викликає у нас певні зауваження, оскільки на суб'єктів публічної адміністрації покладено виконання більше, ніж двох функцій. Зокрема, наразі у теорії адміністративного права виділяють такі функції публічного

адміністрування, як прогнозування, планування, регулювання, координація, облік, контроль, надання адміністративних послуг, забезпечення прав і свобод тощо (Бородін, 2014). Відтак, на нашу думку, за критерієм функцій не може бути виділено лише два типи правовідносин. До того ж, вважаємо дещо не коректним об'єднувати зовсім різні правовідносини в одну класифікаційну групу, адже згадані наведеному прикладі відносини із задоволення запитів громадян (будь то робота зі зверненнями або ж надання адміністративних послуг) та внутрішні організаційні відносини виникають із виконання різних функцій, з відмінними одна від одної призначенням, цілями й метою публічного адміністрування, не кажучи вже про зміст та суб'єктний склад цих відносин. На нашу думку, при виділенні класифікаційних груп треба керуватись спільними ознаками видів правовідносин. Але за їх відсутності, або за переважанням відмінних рис недоцільно суміщати несумісне, адже буде порушено логіку класифікації. Також додамо, що у наведеному випадку, на нашу думку, було не дотримано умов класифікації, тобто обраного критерію, оскільки, як ми зазначили вище, зазначені різновиди правовідносин виникають під час виконання зовсім різних функцій публічного адміністрування. Крім того, на нашу думку, регулятивними є ті відносини, що пов'язані із регулюванням суспільних відносин, яке, у свою чергу, здійснюється шляхом прийняття нормативно-правових актів.

Водночас, зауважимо, що до даної класифікації підходять й дещо іншим чином, називаючи у якості критерію елемент юридичної норми, пояснюючи виділення регулятивних правовідносин виконанням регулятивної функції адміністративного права, а правоохоронних – їх виникненням із фактів неправомірної поведінки (Адміністративне право України, 2021, с. 56). Проте з таким розумінням цього поділу ми також не можемо погодитись, виходячи з наступного. Регулятивна функція, як наголошується у наукових джерелах, проявляється у впливі на суспільні відносини через встановлення прав і обов'язків, заборон та обмежень, закріплення у законодавстві процедур тощо (Миколенко, 2012), а засобами реалізації є норми права (Миронець, 2018). Наведене тлумачення підтверджує нашу думку про те, що регулятивна функція реалізується за допомогою нормативно-правового регулювання, оскільки лише у такий спосіб можливо на офіційному рівні із дотриманням принципу законності закріпити у законодавстві певні вимоги, порядок і процедури діяльності суб'єктів публічної адміністрації, встановити права та обов'язки суб'єктів права та ін. Застосування ж інших інструментів діяльності суб'єктів публічної адміністрації, як-то адміністративних актів, не призводить до встановлення прав та обов'язків, адже вони вже передбачені законодавством. Натомість така діяльність є правозастосовною, тобто опираючись на норми права і виконуючи нормативні приписи суб'єкти публічної адміністрації своїми діями та рішеннями призводять до реалізації правових норм на практиці та, як наслідок, виникнення встановлених законом прав та обов'язків у адресатів адміністративних актів. Поза визначеними на

нормативному рівні, інші права та обов'язки у учасників адміністративно-правових відносин не виникнуть, а отже і встановлюватись вони інакше як за допомогою нормативно-правових актів не можуть.

Тому, враховуючи вказане вище, вважаємо за доцільне вести мову про критерій функцій публічного адміністрування, з метою виконання яких виникають адміністративно-правові відносини. У такому випадку серед їх різновидів можна перераховувати відносини прогнозування, відносини контролю, відносини ліцензування, відносини, пов'язані із видачею дозволів, відносини інформування, відносини планування тощо. Такий підхід, на нашу думку, більше відповідатиме практиці публічного адміністрування та відображатиме особливості й розмаїття напрямків його здійснення і відносин, які при цьому виникають. При цьому, зауважимо, що реалізація кожної з цих функцій передбачає власне нормативно-правове підґрунтя та механізм здійснення. Тим самим, на нашу думку, додатково обґрунтовується доцільність здійснення поділу адміністративно-правових відносин за цим критерієм;

2) за суб'єктним складом правовідносин (Баштанник, Шумляева, 2018, с. 18; Адміністративне право України (загальна частина), 2021, с. 107–108; Адміністративне право України, 2021, с. 58) їх поділ на види може здійснюватись із різним рівнем деталізації, починаючи від узагальненої вказівки на обов'язкову участь у цих відносинах суб'єкта публічної адміністрації з однієї сторони, та будь-якого іншого суб'єкта (приватних осіб, таких інститутів громадянського суспільства, як громадські організації, об'єднання тощо, або ж також суб'єкта публічної адміністрації) – з іншої, закінчуючи конкретними найменуваннями учасників адміністративно-правових відносин (наприклад, між Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України та певними фізичними/юридичними особами).

З одного боку, така класифікація на вищому рівні узагальнення сприяє відмежуванню адміністративно-правових відносин від правовідносин іншої галузевої природи, з іншого – конкретизація суб'єктного складу дозволяє детально підійти до вивчення об'єкту дослідження, встановлюючи осіб, уповноважених на здійснення адміністративно-правового забезпечення реалізації права громадян на користування природними об'єктами права власності народу України за певними напрямками (адже з кожним конкретним суб'єктом виникають окремі адміністративно-правові відносини з власним змістом, обумовленим обраним напрямком (виконуваною функцією) публічного адміністрування).

3) за способом захисту називають відносини, що захищаються у: адміністративному та судовому порядках (Баштанник, Шумляева, 2018, с. 19; Адміністративне право України (загальна частина), 2021, с. 110; Адміністративне право України, 2021, с. 58).

На нашу думку, таке розмежування адміністративно-правових відносин є не зовсім коректним. *По-перше*, варто звернути увагу на те, що захист

прав в адміністративному порядку становить діяльність суб'єктів публічної адміністрації, регульовану нормами адміністративного права, а судовий – є процесуальною діяльністю органів судової влади та регулюється зокрема нормами адміністративно-процесуального права, головним чином Кодексом адміністративного судочинства України (Кодекс адміністративного судочинства України, 2005). Тому, вважаємо, що недоречно їх ставити в один ряд та розглядати як відносини одного роду та однієї правової природи з різними видовими ознаками. *По-друге*, слід відмежовувати відносини, які становлять предмет науки адміністративного права і відповідної навчальної дисципліни з одного боку і предмет галузі адміністративного права – з іншого, адже у першому випадку він є значно ширшим і включає як відносини адміністративного судочинства, обов'язковою стороною яких є органи судової влади, так і відносини публічного адміністрування, невід'ємними учасниками яких є суб'єкти публічної адміністрації, до яких не належать органи судової влади у контексті їх процесуальної діяльності. А тому поділ за критерієм способу захисту у наведений спосіб видається нам дещо недоцільним по відношенню до адміністративно-правових відносин, оскільки він не враховує сутність та обов'язкові ознаки (зокрема щодо суб'єктного складу (Bull, Mehde, 2015, с. 139; Адміністративне право України. Повний курс, 2021, с. 28)) цих відносин. Водночас, для класифікації правовідносин загалом, як більш загальної категорії, різновидами якої є адміністративні, цивільні, кримінальні та інші правові відносини, такий підхід до диференціації може бути цілком прийнятним, але з уточненням, що не усі відносини поділяються за цим критерієм на види, а що під час та з метою захисту прав і свобод можуть виникати названі види правовідносин.

Розглянуті підходи є одними з найбільш поширених у теорії адміністративного права, але їх перелік не є вичерпним, про що було вказано вище, оскільки наукових точок зору стосовно критеріїв класифікації та поділу за ними адміністративно-правових відносин на види існує дуже багато, що свідчить про широкий та складний предмет правового регулювання адміністративного права. Однак, ознайомлення із ними дозволяє сформулювати загальну уяву про стан, спрямування і сутність наукових розробок з обраного питання.

3. Класифікації, визнані німецькою адміністративно-правовою доктриною

Задля повноти дослідження, з метою проведення порівняння і можливого запозичення позитивного зарубіжного досвіду, пропонуємо також звернутись до європейської правової доктрини з окресленої проблематики. Так, вважаємо за доцільне розглянути підходи до класифікації адміністративно-правових відносин, які обґрунтовуються у німецькій юридичній літературі, оскільки правова система й адміністративне право Німеччини є близькими для України, а її практика й досвід як однієї з провідних держав Європи становлять собою базис для удосконалення теорії адміністративного права й механізму її реалізації на практиці у нашій країні.

Враховуючи викладене, зазначимо, що у підручниках з адміністративного права Німеччини виділяють різновиди адміністративно-правових відносин в основному за наступними критеріями:

по-перше, за їх учасниками або суб'єктами, поділяючи їх як за складом цих учасників (нагадаємо, що ці відносини складаються за участі як мінімум одного суб'єкта публічної адміністрації з однієї з їх сторін), так і за кількістю сторін на дво-, три- та багатосторонні відносини (Bull, Mehde, 2015, с. 139);

по-друге, за об'єктом (ці відносини стосуються особистої поведінки громадян, зобов'язань, пов'язаних з активами (фінансових), використання майна тощо та різняться за інтенсивністю правового зв'язку між учасниками цих відносин), поділяючи їх на: 1) правовідносини, які стосуються особи, з особливо інтенсивним зв'язком (особливі владні, примусові відносини або відносини з особливими права та обов'язками), наприклад, службові правовідносини. При цьому, до них відносять також відносини, які виникають щодо служби в армії, на посаді судді, в інших галузях публічної служби, відносини між учнями та шкільною адміністрацією, відносини щодо членства в публічно-правових установах, організаціях, відносини між ув'язненим/затриманим та місцем ув'язнення/затримання, лікарнею тощо. Характерною ознакою таких відносин, є, як правило, їх довготривалий характер; 2) правовідносини, що стосуються поведінки, в яких участь приватних осіб переважно має короткостроковий характер або обмежується певним випадком. Наприклад, такими є відносини, пов'язані з виконанням окремих поліцейських повноважень, які зазвичай обмежуються виконанням певного наказу (це може бути й будь-яка інша галузь публічного адміністрування, зокрема щодо охорони навколишнього природного середовища). Водночас, виконання деяких повноважень може мати й довготривалий характер, як приклад, якщо необхідно здійснювати тривалий контроль за діяльністю певного суб'єкта; 3) правовідносини, пов'язані з зобов'язаннями, зокрема фінансовими, які впливають з договорів, субвенцій, соціальних послуг тощо (проте зауважується, що існує певна складність із виділенням цієї групи адміністративно-правових відносин, оскільки у більшості випадків правовідносини, пов'язані із фінансовими зобов'язаннями регулюються спеціальним законодавством, зокрема податковим, трудовим, цивільним тощо); 4) відносини, пов'язані з майном, які можна поділити на ті, що стосуються публічного майна і приватного майна (Bull, Mehde, 2015, с. 139–141); 5) інституційні та відносини користування, до яких відносяться, наприклад, відносини, пов'язані з водопостачанням, постачанням енергії, утилізацією відходів тощо (Reine, 2014, с. 65); 6) полігональні або багатополосні відносини, які відзначаються більшою кількістю сторін та/або складністю та різносторонністю їх інтересів (зокрема, протилежних). Такими, наприклад, називають адміністративно-процесуальні відносини (Maurer, Waldhoff, 2017, с. 194). При цьому, окремі вчені наголошують на тому, що об'єктом відносин може бути усе, що є законодавчо дозволенним (Maurer, Waldhoff, 2017, с. 193)

(відповідно, дану класифікацію можна розширяти та змінювати різним чином, залежно від сфери виникнення відносин, поглядів та уподобань автора, а також мети, яку він переслідує);

по-третє, за тривалістю, поділяючи їх на короткострокові, які виникають з конкретного, одиничного випадку та обмежуються його правовим вирішенням (наприклад, наказ суб'єкта публічної адміністрації з приводу впровадження природоохоронних заходів на підприємстві або наказ про знесення будинку) та довгострокові, які, зі свого боку, можна диференціювати за об'єктом правовідносин (Maurer, Waldhoff, 2017, с. 193; Peine, 2014, с. 64–65; Detterbeck, 2019, с. 123–124) (цю класифікацію було наведено вище);

по-четверте, за походженням, поділяючи їх на ті, що виникають на підставі закону (формального закону, постанов, наказів), адміністративного акту, адміністративного договору чи реального акту (Maurer, Waldhoff, 2017, с. 192).

Перелік розглянутих критеріїв та виділених за ними різновидів навряд чи можна вважати вичерпним. До того ж, віднесення тих або інших правовідносин до кожної з класифікаційних груп варіюється в залежності від переконань вчених та має умовний характер, адже чітке розмежування між ними неможливе через те, що адміністративним правовідносинам властивий складний характер та притаманна ціла низка різноманітних ознак, які дозволяють одночасно їх відносити до декількох різновидів. Наприклад, як було продемонстровано вище, виділені за німецькою доктриною адміністративно-правові відносини, пов'язані із поведінкою особи, належать до категорії короткострокових відносин. Проте, водночас, вони можуть бути і довгостроковими (або довготривалими), оскільки усе залежить від характеру й сутності виконуваних суб'єктами публічної адміністрації повноважень (Bull, Mehde, 2015, с. 140). Так само, інституційні та відносини користування можуть мати персоніфікований характер або стосуватись платіжних/фінансових зобов'язань (Maurer, Waldhoff, 2017, с. 193). Тому під час здійснення класифікації варто пам'ятати, що вона не має жорстких меж, їй притаманний більш інформаційний, пізнавальний характер, а виокремлення різновидів обумовлюється переслідуваною дослідницькою метою, тобто на чому автор має намір зробити акцент.

Враховуючи викладене, зауважимо також те, що здебільшого підходи до класифікації адміністративно-правових відносин, наявні в українській та німецькій фаховій літературі, збігаються за виключенням диференціації відносин за критеріями об'єкта та походження. При цьому, на нашу думку, особливо цікавою та корисною виглядає класифікація за критерієм походження, яка дозволяє чітко відмежувати адміністративно-правові відносини від правовідносин іншої галузевої приналежності (які регулюються іншими галузями права, як то цивільним правом чи земельним), що має значення при визначенні правової природи й нормативно-правового підґрунтя правовідносин, а також юрисдикції суб'єктів публічної адміністрації та підсудності справ у суді. Але, при цьому, маємо підкреслити, що оскільки суб'єкти публічної

адміністрації повинні діяти виключно на підставі та в межах, визначених законом, що встановлено Конституцією України (Конституція України, 1996), то логічно припустити подвійність будь-якого походження адміністративно-правових відносин. Маємо на увазі, що виникнення, наприклад, адміністративно-договірних відносин або відносин на підставі адміністративного акта може мати місце лише у випадках, визначених законодавством. Відповідно прийняття адміністративного акта або укладення адміністративного договору здійснюється в силу можливості, передбаченої законодавством, або обов'язку у визначених випадках застосувати саме такі інструменти. Тому у відповідності з українським законодавством будь-які адміністративно-правові відносини, на нашу думку, завжди виникатимуть в силу закону, навіть якщо для реалізації правових норм необхідне укладення договору, прийняття адміністративного акту, здійснення реальних дій тощо. А отже, закон завжди буде першоджерелом походження (або первинною підставою) цих відносин. Окрім того, варто зважати і на те, що адміністративно-правові відносини виникають не лише за ініціативою суб'єктів публічної адміністрації, а й за волевиявленням приватних осіб, наприклад, у випадках надання адміністративних послуг чи розгляду звернень громадян. А відтак, перелік підстав їх виникнення доцільно доповнити заявами, запитами, зверненнями та іншими доступними громадянам інструментами реалізації їх прав та свобод.

4. Диференціація адміністративно-правових відносин у визначеній сфері

Беручи до уваги викладене вище, зазначимо, що вивчення існуючих сьогодні загальних поглядів на диференціацію адміністративно-правових відносин дає змогу обрати, а також сформулювати ті підходи, які, на нашу думку, найбільш ефективно розкривають їх (правовідносин) особливості у сфері реалізації права на користування природними об'єктами права власності народу України.

З таким наміром зазначимо, що, перш за все, означені правовідносини доцільно класифікувати *за природним об'єктом права власності народу України*, оскільки реалізація права на користування кожним із цих об'єктів та її адміністративно-правове забезпечення мають власні нормативно-правові засади, процедури й порядки здійснення, суб'єктний склад тощо. Тобто адміністративно-правове забезпечення реалізації даного права щодо кожного типу природних об'єктів права власності народу України здійснюється окремо і майже не перетинається. Тому адміністративно-правові відносини, які виникають у зв'язку із реалізацією єдиного конституційного права, відрізнятимуться за кожним природним об'єктом, користування яким передбачає це право, в силу відмінних нормативно-правового базису та механізмів його забезпечення. Відтак, адміністративно-правові відносини *за цим критерієм можна поділити на ті, що виникають у зв'язку з користуванням*: водними об'єктами, водними біоресурсами, ресурсами рослинного світу, об'єктами тваринного світу, надрами, лісами та іншими природними об'єктами права власності народу України (Конституція України, 1996).

В межах кожної з названих класифікаційних груп доречно проводити диференціацію адміністративно-правових відносин *за функціями публічного адміністрування*, адже саме за напрямками їх реалізації розрізнятиметься і механізм здійснюваного адміністративно-правового забезпечення. Відповідно, у даному випадку матиме місце їх *поділ на* відносини контролю, ліцензування, видачі дозволів та ін. Наприклад, у сфері адміністративно-правового забезпечення реалізації права громадян на користування надрами за даним критерієм можна виділити такі основні види адміністративно-правових відносин: дозвільні, які виникають з приводу видачі спеціального дозволу на користування надрами (Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, 2011; Кодекс України про надра, 1994) та надання гірничих відводів (Кодекс України про надра, 1994; Про затвердження Положення про порядок надання гірничих відводів, 1995); квотування, які виникають, зокрема, стосовно установаження квот на видобуток окремих видів корисних копалин (Кодекс України про надра, 1994; Про затвердження Положення про порядок установаження квот на видобуток окремих видів корисних копалин, 1994); державного обліку родовищ, запасів і проявів корисних копалин, ділянок надр, наданих у користування для цілей, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин (Кодекс України про надра, 1994; Про затвердження Порядку державного обліку родовищ, запасів і проявів корисних копалин, 1995); державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин (Кодекс України про надра, 1994); контролю і нагляду за веденням робіт по геологічному вивченню надр, їх використанню та охороною (Кодекс України про надра, 1994) та ін.

Окрім того, для підкреслення цілей, спрямованості та змісту адміністративно-правового забезпечення здійснюваного за різними напрямками публічного адміністрування, можна провести класифікацію цих правовідносин *за критерієм мети виникнення*, поділяючи їх, наприклад, на адміністративно-правові відносини, які виникають з приводу: легітимації користування природними об'єктами (яка здійснюється, зокрема, шляхом ліцензування, видачі дозволів, надання гірничих відводів); забезпечення дотримання законодавства, включаючи його положення про права і свободи громадян (яке здійснюється, передусім, через реалізацію функції контролю); розподілу та лімітування доступу до користування природними об'єктами, у тому числі, у цілях недопущення їх виснаження (наприклад, шляхом квотування, укладення договорів про розподіл продукції тощо) та ін.

Запропонований нами підхід до класифікації адміністративно-правових відносин, які виникають у сфері реалізації права на користування природними об'єктами права власності народу України, можна розвивати за допомогою й інших критеріїв, але розглянуті вище ми вважаємо основними.

5. Висновки

Підсумовуючи викладене у статті, зазначимо, що адміністративно-правові відносини у сфері реалізації права громадян на користування

природними об'єктами права власності народу України, як різновид адміністративно-правових відносин як більш загальної категорії, можна класифікувати за різноманітними критеріями, які виділяються у наукових джерелах. Однак, як показало дослідження, не усі із висвітлених у фаховій літературі з адміністративного права підходи є доцільними до використання та коректними. Зокрема, викликають зауваження певні точки зору щодо класифікацій, здійснюваних за критеріями способів захисту та функцій, виконуваних суб'єктами публічної адміністрації. Водночас, вивчення наукових поглядів з окресленого питання, обґрунтованих у вітчизняних та німецьких наукових працях, дозволило дійти висновку про можливість не обмежуватись існуючими класифікаціями та формулювати власні критерії та бачення диференціації адміністративно-правових відносин у сфері реалізації права громадян на користування природними об'єктами права власності народу України. У зв'язку з цим, запропоновано кілька основних способів класифікувати ці відносини, зокрема, за критеріями природних об'єктів, функцій публічного адміністрування та мети виникнення правовідносин, обрання яких зумовлено необхідністю ефективно розкрити основні особливості цих відносин із дотриманням логіки і правил здійснення класифікації. Отримані результати дослідження можуть слугувати базисом для подальших наукових розробок з окресленої проблематики.

Список використаних джерел:

1. Баштанник В. В., Шумляева І. Д. Адміністративне право : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 200 с.
2. Колпаков В. К. Адміністративно-правові відносини: поняття та види. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2013. № 1. С. 101–104. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2013/ukr/Kolpakov.pdf (дата звернення: 28.06.2021).
3. Адміністративне право України (загальна частина) : навч. посіб. / О. І. Остапенко, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов та ін. Вид. 2-е, доп. Львів : СПОЛОМ, 2021. 616 с.
4. Бородін І. Л. Функції публічного управління. *Юридичний вісник*. 2014. № 3 (32). С. 24–29.
5. Адміністративне право України : підруч. / В. В. Середя, О. Л. Хитра, Ю. С. Назар та ін. ; за заг. ред. Ю. С. Назара. Львів : ЛьвДУВС, 2021. 680 с.
6. Миколенко О. М. Функції адміністративного права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2012. № 4. С. 39–42.
7. Миронець О. М. Регулятивна функція адміністративного права. *Право і суспільство*. 2018. № 4. С. 124–130.
8. Кодекс адміністративного судочинства України: від 6 липня 2005 р. № 2747-IV (в редакції від 24 травня 2022 р.). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446.
9. Bull H. P., Mehde V. *Allgemeines Verwaltungsrecht mit Verwaltungslehre*. 9., überarb. Aufl. Heidelberg : C. F. Müller, 2015. 542 S.
10. Адміністративне право України. Повний курс : підруч. / В. Галунько, П. Діхтєвський, О. Кузьменко та ін. ; за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Вид. 4-е. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.

11. Peine F.-J. Allgemeines Verwaltungsrecht. Mit ebook: Lehrbuch, Entscheidungen, Gesetztexte. 11., völlig neu bearb. Aufl. Heidelberg ; München ; Landsberg ; Frechen ; Hamburg : C. F. Müller, 2014. 355 S.

12. Maurer H., Waldhoff C. Allgemeines Verwaltungsrecht. 19., überarb. und ergänzte Aufl. München : C. H. Beck, 2017. 886 S.

13. Detterbeck S. Allgemeines Verwaltungsrecht mit Verwaltungsprozessrecht. 17. Aufl. München : C. H. Beck, 2019. 713 S.

14. Конституція України: від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141.

15. Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами : постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 615. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615-2011-п#Text> (дата звернення: 29.06.2021).

16. Кодекс України про надра : Закон України від 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994. № 36. Ст. 340.

17. Про затвердження Положення про порядок надання гірничих відводів : постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. № 59. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/59-95-п#n44> (дата звернення: 29.06.2021).

18. Про затвердження Положення про порядок установа квот на видобуток окремих видів корисних копалин : постанова Кабінету Міністрів України від 22 грудня 1994 р. № 862. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/862-94-п#Text> (дата звернення: 29.06.2021).

19. Про затвердження Порядку державного обліку родовищ, запасів і проявів корисних копалин : постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 1995 р. № 75. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75-95-п#n14> (дата звернення: 29.06.2021).

References:

1. Bashtannyk, V. V., Shumliaieva, I. D. (2018). *Administratyvne pravo : navch. posib.* [The administrative law : the textbook]. 2-he vyd., pererob. i dop. Dnipro : DRIDU NADU. [In Ukrainian]

2. Kolpakov, V. K. (2013). *Administratyvno-pravovi vidnosyny: poniattia ta vydy* [Administrative relations: the concept and types]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, No. 1, pp. 101–104. Retrieved from: http://www.lsej.org.ua/1_2013/ukr/Kolpakov.pdf [In Ukrainian]

3. Ostapenko, O. I., Kovaliv, M. V., Yesimov, S. S. ta in. (2021). *Administratyvne pravo Ukrainy (zahalna chastyna) : navch. posib.* [The administrative law of Ukraine (general part) : the textbook]. Vyd. 2-e, dop. Lviv : SPOLOM. [In Ukrainian]

4. Borodin, I. L. (2014). *Funktsii publicznego upravlinnia* [The functions of public administration]. *Yurydychnyi visnyk*, No. 3 (32), pp. 24–29. [In Ukrainian]

5. Sereda, V. V., Khytra, O. L., ..., Nazar, Yu. S. (ed.). (2021). *Administratyvne pravo Ukrainy : pidruch.* [The administrative law of Ukraine : the textbook]. Lviv : LvDUVS. [In Ukrainian]

6. Mykolenko, O. M. (2012). *Funktsii administratyvnoho prava* [The functions of administrative law]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, Np 4, pp. 39–42. [In Ukrainian]

7. Myronets, O. M. (2018). *Rehuliatyvna funktsiia administratyvnoho prava* [The regulative function of administrative law]. *Pravo i suspilstvo*, No. 4, pp. 124–130. [In Ukrainian]

8. *Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy* [The Code of Administrative Proceedings of Ukraine] from July 6, 2005, No. 2747-IV (v redaktsii vid 24 travnia 2022 r.). (2005). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No. 35–36, No. 37. Art. 446. [In Ukrainian]

9. Bull, H. P., Mehde, V. (2015). Allgemeines Verwaltungsrecht mit Verwaltungslehre. 9., überarb. Aufl. Heidelberg : C. F. Müller.
10. Halunko, V. (ed.), Dikhtiiivskyi, P., Kuzmenko, O., ... Pravotorova, O. (ed.). (2021). Administratyvne pravo Ukrainy. Povnyi kurs : pidruch. [The administrative law of Ukraine. The full course : the textbook]. Vyd. 4-e. Kherson : OLDI-PLIuS. [In Ukrainian]
11. Peine, F.-J. (2014). Allgemeines Verwaltungsrecht. Mit ebook: Lehrbuch, Entscheidungen, Gesetztexte. 11., völlig neu bearb. Aufl. Heidelberg ; München ; Landsberg ; Frechen ; Hamburg : C. F. Müller.
12. Maurer, H., Waldhoff, C. (2017). Allgemeines Verwaltungsrecht. 19., überarb. und ergänzte Aufl. München : C. H. Beck.
13. Detterbeck, S. (2019). Allgemeines Verwaltungsrecht mit Verwaltungsprozessrecht. 17. Aufl. München : C. H. Beck.
14. Konstytutsiia Ukrainy [The Constitution of Ukraine] from June 28, 1996, No. 254k/96-VR. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No. 30. Art. 141. [In Ukrainian]
15. Pro zatverdzhennia Poriadku nadannia spetsialnykh dozvoliv na korystuvannia nadramy [On approval of the Procedure for granting special permits for subsoil use] : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy from May 30, 2011, No. 615. (2011). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615-2011-п#Text> [In Ukrainian]
16. Kodeks Ukrainy pro nadra [The Code of Ukraine on subsoil use] : Zakon Ukrainy from July 27, 1994, No. 132/94-VR. (1994). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, No. 36, pp. 340. [In Ukrainian]
17. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok nadannia hirnychych vidvodiv [On approval of the Regulations on the procedure for granting mining allotments] : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy from January 27, 1995, No. 59. (1995). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/59-95-п#n44> [In Ukrainian]
18. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok ustanovlennia kvot na vydobutok okremykh vydiv korysnykh kopalyn [On approval of the Regulations on the procedure for establishing quotas for the extraction of certain types of minerals] : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy from December 22, 1994, No. 862. (1994). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/862-94-п#Text> [In Ukrainian]
19. Pro zatverdzhennia Poriadku derzhavnoho obliku rodovyshch, zapasiv i proiaviv korysnykh kopalyn [On approval of the Procedure for state accounting of deposits, reserves and manifestations of minerals] : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy from January 31, 1995, No. 75. (1995). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75-95-п#n14> [In Ukrainian]

**TYPES OF ADMINISTRATIVE-LAW RELATIONS
IN THE SPHERE OF REALIZATION CITIZENS' RIGHT TO USE NATURAL
OBJECTS OF THE OWNERSHIP RIGHT OF THE PEOPLE OF UKRAINE**

Wiktor Branowicki,

*Ph.D. in Economics, Attorney at Law,
Senior Partner Law Firm "KB Partners"
orcid.org/0000-0002-4339-2214
vb@kbpartners.com.ua*

Purpose. *The purpose of the article is to determine the types of administrative and legal relations in the sphere of exercise of the right to use natural objects of property rights of the Ukrainian people.*

Methods. *The research methodology consists of general and special methods of scientific knowledge, including system, system and structural, classification, comparative and legal, analysis and synthesis, deduction and induction, and others.*

Results. *The first section of the article examines scientific approaches to the classification of administrative and legal relations as a general category proposed by Ukrainian scientists today. Conclusions are made about the expediency of using criteria for the subject composition of relations and functions of public administration.*

The second section of the article reveals the main approaches to differentiation of administrative and legal relations recognized by the German doctrine of administrative law. The author's point of view on the possibility of using the criterion of the origin of administrative and legal relations is given.

The third section of the article sets forth the author's vision of classification of administrative and legal relations that arise in the sphere of exercise of citizens' right to use natural objects of property rights of the Ukrainian people.

Conclusions. *The conclusions summarize that administrative and legal relations in the sphere of exercise of citizens' right to use natural objects of property rights of the Ukrainian people, as a type of administrative and legal relations as a more general category, can be classified by various criteria that are highlighted in scientific sources. However, as the study showed, not all of the approaches covered in the professional literature on administrative law are appropriate and correct. In particular, certain points of view regarding the classifications by criteria of protection methods and functions performed by subjects of public administration call for comments. At the same time, the study of scientific views on the outlined issue, which are justified in domestic and German scientific works, allowed us to conclude about the possibility of not being limited by existing classifications and formulating our own criteria and vision of differentiation of administrative and legal relations in the sphere of exercise of citizens' right to use natural objects of property rights of the Ukrainian people. In this regard, several basic ways of classifying these relations are proposed, in particular, by criteria of natural objects, functions of public administration and purpose of legal relations, the choice of which is due to the need to effectively reveal the main features of these relations in compliance with the logic and rules of classification. The obtained study results can serve as a basis for further scientific developments on the outlined issues.*

Key words: administrative and legal relations, administrative and legal support, classification, types of administrative and legal relations, the right to use natural objects of property rights of the people of Ukraine, realization of the right of citizens to use natural objects of property rights of the people of Ukraine.